

Rozhovor

Památce Jiřího Pechara a Otakara Vochoče

Jiří Pechar (†) – Jiří Ryba

Publikaci tohoto rozhovoru provázejí zvláštní a smutné okolnosti. Když nás v závěru loňského roku opustil Otakar Vochoč, známý překladatel a dlouholetý pracovník Filosofického ústavu AV ČR, dohodli jsme se s jeho přítelem Jiřím Pecharem, že jeho památku připomeneme ve Filosofickém časopise menším vzpomínkovým rozhovorem. Rozhovor proběhl v dubnu 2022, jeho druhým účastníkem byl dlouholetý nakladatelský pracovník Jiří Ryba. Když jsme však již definitivně připravili rozhovor do tisku, nečekaně nás nad závěrečnými obtahy zastihla smutná zpráva, že zemřel také náš vzácný kolega Jiří Pechar, významný český filosof a literární teoretik, nositel Státní ceny za celoživotní překladatelské dílo, držitel Ceny Toma Stopparda a důstojník francouzských řádů Akademických palem a Umění a literatury. Rozhovor proto věnujeme památce obou těchto našich kolegů, výjimečných spolupracovníků našeho časopisu. Jejich práce a laskavé vzpomínky na milá setkávání zůstávají s námi.

-red-

Jiří Ryba (J.R.): *Pane docente, mohl byste prosím popsat, jak a kdy jste se s Otakarem Vochočem seznámili?*

Jiří Pechar (J.P.): Nepamatuji si to už na den úplně přesně, seznámili jsme se někdy na počátku roku 1990. V té době se bývalý Ústav pro filozofii a sociologii, který sídlil v Jilské ulici na Starém Městě, po sametové revoluci rozdělil a ředitelem jedné z jeho bývalých součástí, tehdy nově vzniknuvšího, resp. znovuobnoveného Filosofického ústavu Akademie věd Československé republiky se stal Josef Zúmr. Tehdy došlo na celém tomto pracovišti nejen ke zcela zásadní personální obměně, ale i k restrukturalizaci oddělení. A právě v té době jsem se stal zaměstnancem Filosofického ústavu. Do té doby jsem

– poté, co jsem byl z politických důvodů v roce 1958 vyhozen z Nakladatelství ČSAV – působil jako překladatel z povolání, jak se tehdy říkalo „na volné noze“. Překládal jsem zejména z francouzštiny a španělštiny; podílel jsem se například na překladu Pijoanových *Dějin umění*, které na přelomu 70. a 80. let vydávalo nakladatelství Odeon. Věnoval jsem se ovšem v té době i vlastní tvorbě a v době přechodného politického uvolnění jsem v Československu na sklonku 60. let publikoval monografii věnovanou problematice francouzského nového románu.

Do FLÚ jsem nastoupil nejprve jako vědecký pracovník. Vážil jsem si této příležitosti – snad o tom dostatečně svědčí i mé filosofické práce, které jsem v pozdějších letech věnoval zejména problematice osobní identity, teorii psychoanalýzy a dějinám fenomenologie. Velmi brzy po svém příchodu na ústav jsem se také ujal vedení jeho nově ustaveného překladatelského a edičního oddělení. Do něj tehdejší ředitel Josef Zúmr Otakara Vochoče zařadil, což bylo správné rozhodnutí. Ota se stal významnou posilou našeho pracovního týmu.

Ota byl zaměstnancem Ústavu pro Filozofii a sociologii již v době, kdy jsem tam osobně ještě nepracoval, takže okolnosti jeho příchodu do Akademie věd vlastně nemohu popsat úplně přesně. Nicméně myslím, že pokud to mohu rekonstruovat z vyprávění, došlo k tomu tak, že se Ota od mládí osobně znal s Vilémem Heroldem, který zde po dlouhou dobu působil jako vedoucí knihovny a pokusil se z titulu své funkce zorganizovat něco jako dokumentační středisko, které mělo rozvíjet svou činnost pokud možno nezávisle, mimo dosah režimních tlaků.

Ke spolupráci přizval tehdy Herold i Otakara Vochoče, jehož schopnosti dobře znal. Ota do Jilské přešel, coby absolvent studia historie, z gymnázia, kde do té doby vyučoval. Na novém pracovišti měl poměrně volný prostor pro práci, četl spoustu knih, našich i zahraničních, a sestavoval nejen jejich seznam, ale připravoval i jejich podrobné anotace a recenze, což bylo ostatními pracovníky ústavu v té době vítáno. Zdejší pracoviště tehdy zkrátka využívalo Otovy jazykové schopnosti a pracovitost.

J.R.: *Po mnoho let jste na Filosofickém ústavu vedl Oddělení současné kontinentální filosofie. Mohl byste detailněji popsat, jak jste při práci v tomto oddělení, jehož členem byl i Otakar. Vochoč, postupovali? Jak například probíhala překladatelská práce?*

J.P.: Pokud šlo o překlady, tak především jsem pečlivě přistupoval k výběru překládaných textů; snažili jsme se v oddělení podle svých možností a sil přispívat k zaplnění nejhorších mezer, jež vznikly v období totalitního režimu. Hotové překlady jsme se snažili v co nejrychlejším tempu publikovat v na-

kladatelství Filosofie, které vzniklo – rovněž z popudu tehdejšího ředitele Zumra – na půdě Filosofického ústavu. Rád bych zdůraznil, že každý překlad, který vzešel z našeho oddělení, které čítalo víc jak deset pracovníků, byl kolektivní dílo. Každý z kolegů přeložil část textu a při pracovních setkáních jsme pak pravidelně o všech přeložených částech společně debatovali tak dlouho, než překlad dosáhl konečného tvaru, se kterým všichni souhlasili. Texty se tedy při pracovních schůzkách postupně předčítaly a upravovaly. Ověřil jsem si, že velmi podobně postupovali v institutu v Paříži, jen s takovou odlišností, že tam se více o podobu překladu přeli. Samozřejmě, že to byla zdoluhavá práce, ale vždy vedla k dobrému výsledku. Vytvářeli jsme kolektivní překlady – a v daných knihách je to tak i uvedeno.

Ota se na vytváření těchto kolektivních překladů vždy velmi aktivně podílel. Uměl velmi dobře francouzsky a německy, angličtinu měl dobrou a později se doučil polsky (na překladu jedné filosofické knihy z polštiny). Součástí jeho překladatelského přístupu bylo i souběžné porovnávání původního textu s publikovanými překlady do jiných jazyků. To dělal vždy dříve, než se pustil do překladu do češtiny. Byl velmi pečlivý, trpělivý a důsledný, nikdy nelitoval námahy ani času, jednalo-li se to, aby byl překlad dotažený do dobrého konce, do nejmenšího detailu.

V Otově případě nešlo ovšem jen o výborné znalosti cizích jazyků, ale především o to, že měl cit pro náš mateřský jazyk, uměl v češtině vybrat odpovídající prostředky – a to je pro překlad zcela zásadní. Ota uměl nejen vystihnout smysl textu, ale i vybrat správné jazykové odstíny. Měl nenahraditelný vrozený překladatelský cit, právě v tom spočívalo jeho výjimečné nadání, které celý život cílevědomě rozvíjel.

J.R.: *Hovořovali jste s Otakarem Vochočem o své práci i jinde než na schůzích oddělení?*

J.P.: Naše pracovní debaty mimo pracoviště byly velmi časté. Pravidelně se odehrávaly po většině pracovních setkání překladatelského oddělení, tedy takřka každý čtvrtek, v tzv. služební den. Chodívali jsme po nich spolu na obědy, kde často ještě doznívaly debaty nad překlady realizovanými v oddělení. Velmi jsem si jeho názorů vážil, nikdo jiný v našem oddělení nebyl tak jazykově nadaný jako on. Pochopitelně jsme ale mluvili i o jiných překladech či o překladatelské práci obecně. Pokud vím, Ota sám přeložil víc jak dvacet knižních titulů, převážně ze společenskovědních oblastí. V tom se naše pracovní zaměření do jisté míry rozcházela, protože já jsem se systematicky věnoval i překládání beletristických děl, převážně z tzv. „zlatého fondu“ francouzské literatury. Velmi mě například těšilo překládat Proustovo *Hledání ztraceného času*. Ale mluvili jsme s Otou i o těchto knížkách.

J.R.: *Znal jste Otakara Vochoče blíže i osobně?*

J.P.: Ano, znali jsme se dobře, mezi námi se postupně rozvinul dlouhodobý přátelský vztah. Znal jsem i jeho rodinné zázemí. Už Otův děda byl aktivním členem Masarykovy Realistické strany – a masarykovský duch ostatně vládl v celé rodině. Mnoho jejích členů se podílelo na prvorepublikovém veřejném životě, ale Ota se tím nikdy nijak nevychloubal. Jen občas jsme na to spíše náhodně narazili, když například na Kremličkově výstavě skoro mimochodem zmínil, že na jednom z vystavených portrétů mladých žen je zobrazena jeho teta. Podívoval jsem se totiž, že pod obrazem je uvedeno jméno Vochočová...

Otův otec byl za první světové války důstojníkem v italských legiích a po uzavření míru mu bylo nabídnuto, aby studoval na vojenské škole ve Francii. Otec to ale z vlasteneckých důvodů odmítl, protože se chtěl osobně aktivně podílet na budování Československé republiky. Za nacistické okupace byl prakticky ihned po obsazení zbytku republiky a vzniku Protektorátu uvězněn v německém internačním táboře, kde následně strávil celou válku. Otovi, který se narodil v roce 1933, bylo v době otcova uvěznění šest let, právě začínal chodit do školy. Pro tak malého chlapce jistě nebylo snadné vyrůstat bez otce, navíc v trvalých obavách z perzekucí, které mohly kdykoliv dopadnout na celou rodinu. Ale Ota si na to nikdy nestěžoval, on si vůbec na cokoli stýskal jen málokdy.

Tak bych asi ve zkratce mohl popsat jeho rodinné zázemí.

J.R.: *Mohu se zeptat, co především naplňovalo vaše vzájemné přátelské vztahy, jak třeba probíhala vaše mimopracovní setkání?*

J.P.: Pojily nás především kulturní zájmy. Naší společnou celoživotní vášní byla hudba, Ota miloval především dílo Giuseppe Verdiho. Když byl u mne na návštěvě, tak jsme často společně poslouchávali nahrávky vážné hudby. Dobře uměl hrát na klavír. Naučil se tomu sám, aniž by navštěvoval nějakou školu či bral lekce u učitele hudby. Co vím, chodil také hrávat na varhany.

Spojovala nás i velká záliba v cestování. Často jsme se společně, většinou v neděli odpoledne, toulali lesy kolem Berounky a vedli při tom přátelské rozhovory. Kraj kolem Berounky jsme oba měli moc rádi. Na náš poslední společný výlet jsme vyrazili v létě 2021, to jsme se vydali do Poděbrad. To už si ale Ota nezapaloval své oblíbené voňavé doutníčky...

J.R.: Pokud vím, pane docente, často jste cestovali i do zahraničí?

J.P.: To máte samozřejmě pravdu, souvisí to ovšem s jinou kapitolou Otovy činnosti. Ota po mnoho let zastával různé funkce v odborové organizaci Filosofického ústavu, nakonec se stal i jejím předsedou. Věnoval se odborářské práci naplno, přičemž jakousi nadstavbovou součástí této jeho činnosti byly i společné cesty po Evropě organizované odbory FLÚ, kterých se mohli zúčastňovat i příbuzní a přátelé účastníků z řad zaměstnanců či kolegů z jiných ústavů. Při těchto několikadenních výpravách býval Ota velmi výraznou postavou. Byl v podstatě jejich obětavým hlavním organizátorem a vzhledem k jeho kulturnímu rozhledu byly tyto zájezdy vždy vynikajícími poznávacími zážitky, které oceňovalo mnoho kolegů. Nejen v devadesátých letech, kdy po sametové revoluci panoval velký hlad po cestování a poznávání zemí, kam jsme do té doby nemohli jezdit, to byla příležitost, kterou mnozí z nás rádi využívali. Ostatně právě na těchto cestách jsme se osobně potkávali i s Vámi, pane doktore.

J.R.: Je těžké tento rozhovor uzavřít, nevím dost dobře, jaká by měla být jeho poslední slova.

J.P.: Máte pravdu, ani pro mě to není nijak snadné. Snad by tedy bylo možné říci, že v Otakaru Vochočovi ztratila naše kultura vynikajícího a výjimečného překladatele. A já osobně navíc i dlouholetého vzácného přítele.